



## Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devam Ettiği Okullardaki Sınıf Öğretmenlerinin Çokkültürlü Yeterlik Algıları ile Demokratik Değerleri Arasındaki İlişki

Salih Akyıldız <sup>1</sup>

### Öz

Bu araştırmanın amacı, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerlerinin belirlenmesi ve aralarında bir ilişkinin olup olmadığının incelenmesidir. Çalışmaya, 2015-2016 öğretim yılında, Trabzon, Rize, Giresun, Ordu ve Samsun il merkezlerinde yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği ilkokullarda görev yapan 1980 sınıf öğretmeninden, gönüllülük ve yansızlık kuralına göre ölçeği doldurmayı kabul eden 499 sınıf öğretmeni katılmıştır. Veriler, “Çok Kültürlü Yeterlik Algıları Ölçeği” ve “Demokratik Değerler Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan öğretmenlerin çokkültürlü yeterliklerinin farkındalık, bilgi ve beceri boyutlarında kendilerini “yeterli” algıladıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin demokratik değerlerin hak arama boyutu ile ilgili görüşleri “katılıyorum” düzeyinde; adalet, farklılıklara saygı ve eşitlik boyutlarıyla ilgili görüşleri ise “tamamen katılıyorum” düzeyinde benimsedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcı öğretmenlerin demokratik değerlerin adalet, farklılıklara saygı ve eşitlik boyutu ile ilgili görüşleri daha yüksek düzeyde benimsedikleri, hak arama boyutu ile ilgili görüşleri ise daha düşük düzeyde benimsedikleri anlaşılmıştır. Öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerleri arasında pozitif yönde, orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Öğretmenlerin demokratik değerleri yükseldikçe çokkültürlü yeterlik algılarının da yükseldiği, demokratik değerleri düştükçe çokkültürlü yeterlik algılarının da düştüğü gözlenmiştir. Öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algılarının yüksek düzeyde olmasının öğretmenlerin demokratik değerleri benimsemesi ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

### Anahtar Kelimeler

Çokkültürlülük  
Çokkültürlü yeterlik  
Demokratik değer  
Yabancı uyruklu öğrenciler  
Sınıf öğretmeni

### Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 17.10.2017  
Kabul Tarihi: 02.04.2018  
Elektronik Yayın Tarihi: 25.04.2018

DOI: 10.15390/EB.2018.7552

<sup>1</sup> Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, [sakyildiz61@gmail.com](mailto:sakyildiz61@gmail.com)

## Giriş

Yüzyıllardır dünyanın değişik bölgelerinde devam eden iç savaşlar, siyasi kargaşalar, çekişmeler, yoksulluğun ve az gelişmişliğin neden olduğu dezavantajlık nedeniyle, insanlar kendi coğrafyalarını terk etmek zorunda kalmışlardır. İnsanların bu ve buna benzer nedenlerle başka coğrafyalara yerleşmek zorunda kalmaları, kültürel bakımdan farklı etnik ve dilsel kökenlerden gelen gruplardan oluşan toplumların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Giddens, 2005). Göç olarak adlandırılan bu olgu, günümüz toplumlarındaki kültürel çeşitliliğin kaynaklarından biri olarak görülmektedir (Doytcheva, 2009, s. 11). Farklı kültürlerin karşılıklı saygı ve hoşgörü ile tek bir siyasal yapı altında birlikte yaşama durumu ise çokkültürlülük kavramı ile ifade edilmektedir.

Çokkültürlülüğün içinde, farklı yaşam şekillerine karşı hoşgörülü olma, tolerans gösterme ve yurttaşların eşit haklara sahip olmasına saygılı olma vardır (Spiecker ve Steutel, 2001). Moller (2006), temel hak ve özgürlükleri dikkate almayı, çoğulculuğu, farklılıklara saygıyı, eşitlik ve adaleti demokratik değerleri benimsemiş bireylerin temel özellikleri arasında saymıştır. Bu bağlamda, demokrasi ile çokkültürlülüğün bakış açıları arasında benzerlik kurulmaktadır (Bulut ve Başbay, 2014). Bu benzerlik, çokkültürlü bir toplumda, demokratik değerlere sahip olunmasının önemine işaret etmektedir. Diğer yandan, çokkültürlü toplumlarda uzlaş kültürünün oluşmasında eğitime önemli görevler düşmektedir (Başbay ve Kağnıcı, 2011). Çokkültürlü bir eğitim ortamında hoşgörünün sağlanabilmesi ise öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algıları ve demokratik değerlere sahip olmaları ile ilişkilidir. Öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerleri ve bunlar arasındaki ilişki bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

### Çokkültürlülük

Kültür, “bir toplumun ortaklaşa sahip olduğu ve üyelerine yaydığı, davranışa yansıyan, o davranışı yaratan ve yorumlamada kullanılan değerler ve algılar” (Haviland, Prins, Walrath ve McBride, 2008, s. 103), “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2015) olarak tanımlanmaktadır. Çokkültürlülük ise, en geniş anlamıyla, “modern demokrasilerin kurumlarını yeniden biçimlendirerek ve kişilere farklılıklarını geliştirme ve aktarma imkânı veren, farklı kültürlerin tanınması gerektiği düşüncesini temel alan tarihsel bir siyasi program, entelektüel tartışma ve pratik deneyimler bütünü”dür (Doytcheva, 2009, s. 25).

Modern toplumlar, azınlık grupların kendi kimliklerini tanıma ve onların kültürel farklılıklarını koruma talepleriyle giderek daha çok karşı karşıya kalmaktadırlar (Kymlicka, 2003, s. 10). Bu anlamda, çokkültürlülük kavramının azınlık grupların kültürel farklılıklarını ifade etmesine imkân veren devlet politikalarından doğduğu söylenebilir. Diğer yandan çokkültürlülük, yalnızca bazı özel düzenlemelerden yararlanan birkaç tarihsel topluluğun değil, kökeni ne olursa olsun, bütün bireylerin kültürel olarak tanınması projesidir (Doytcheva, 2009, s. 18). Daha açık söylemek gerekirse; “çokkültürlülük, ırk, etnisite, dil, cinsiyet, yaş, engellik, sosyal sınıf, eğitim, dinsel yönelim ve diğer kültürel boyutların tanınmasıdır” (Anderson, 2000). Çokkültürlülük aynı zamanda, Haviland ve diğerlerinin (2008, s. 802) de belirttiği gibi, “çok etnik gruplu bir toplumda kültürel çeşitliliği yönetebilmek için kültürel farklılıklar için saygı ve hoşgörü duyulmasını vurgulayan bir politikadır.” Çokkültürlü eğitim ise, genel olarak, çokkültürlü politikaların eğitime yansımaları savunan düşünce ve yaklaşımları ifade eder (Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009). Çokkültürlü bir eğitim, eşitlik, adalet ve saygı da dâhil olmak üzere demokratik ve sosyal adalet değerlerini temsil eder (Abdullah, 2010).

Banks’a (1991) göre, çokkültürlülük, kültür, göç, ırkçılık, cinsiyetçilik, kültürel asimilasyon, yapısal asimilasyon, etnik gruplar, kalıplaşmışlar, önyargı ve kurumsal ırkçılık gibi anahtar kavramları içerir. Öğretmenler bu kavramlara ilişkin anlayışları, sınıf içinde, öğrencilerin duygularını ve deneyimlerini tanımlamalarına yardımcı olmak ve farklı konular arasında bağlantı kurmak için kullanırlar (Banks, 2009). Banks, eşitlikçi pedagojiyi çokkültürlü eğitimin boyutlarından biri olarak görmekte ve çokkültürlü sınıflarda, eşitlikçi pedagojisinin uygulanmasının önemini vurgulamaktadır.

Ona göre öğretmenler, çeşitli ırksal, etnik ve sosyal sınıf gruplarından öğrencilerin akademik başarılarını kolaylaştıran teknikler ve yöntemler kullandıklarında sınıflarda bir eşitlik pedagojisi vardır (Banks, 1993; Banks ve Banks, 1995). Benzer biçimde Bennett (2001), eşitlikçi pedagojiyi çokkültürlü eğitimin önemli bir bileşeni olarak görmekte ve onun göz ardı edildiğini ileri sürmektedir. Eşitlikçi pedagojinin temel amacının, tüm ulusların çocukları ve gençleri için, özellikle de etnik azınlıklar ve ekonomik açıdan dezavantajlı ülkeler için, adil ve eşit eğitim fırsatları sunmak olduğunu ifade etmektedir.

### ***Demokratik Değerler***

Değerler, bireylerin kendi düşüncelerini, mesleki yargılarını oluşturmalarına yardım etmekte ve bireylerin tutumlarını ve eğilimlerini desteklemektedir (Everard, 1995; aktaran Yılmaz, 2011). Demokrasi, değerler sisteminin önemli bir bileşenidir (Akın ve Özdemir, 2009). Büyükdüvenci (1990), kardeşlik, hoşgörü, tarafsızlık, özgürlük, kişiye saygı ve adaleti demokrasinin değerlerini arasında saymakta ve “kişiye saygı” değerinin demokrasinin temel değeri olduğuna işaret etmektedir. Kıncal (2007, s. 85), “insan kişiliği, insan onuru ve onun özgürlüğünü demokrasinin temel değerleri arasında saymıştır” Moller’e (2006) göre, demokratik değerleri benimsemiş bireyler, temel hak ve özgürlüklerin bilincinde olmalı, diğer insanların görüşlerini hesaba katabilmeli, bilinçli kararlar alabilmeli, çoğulcu olmalı, farklılıkları kabullenebilmeli, eşitlik ve adaleti savunabilmelidir (aktaran Akın ve Özdemir, 2009, s. 187).

Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı toplumlarda, bir arada yaşama kültürünün oluşması için, demokratik değerlerin yaşandığı bir ortama ihtiyaç vardır. Kuşkusuz eğitim bu ihtiyacı karşılayan toplumsal kurumlardan biridir. Zira eğitim, çokkültürlü bir toplumda, farklı kültürlerden gelen öğrencilere bir arada yaşama deneyimi kazandırma potansiyeline sahiptir. Nitekim, Blair (2003) ve Davies (1999), demokratik değerleri kazandırma görevini okulun temel görevleri arasında saymıştır. Doytcheva (2009) okulu, kültürel tanınma ile ilgili meselelerin merkezinde görmektedir. Ona göre, eğitimin rolü modern sanayi devletinin işleyişini sağlamak üzere normalleştirilmiş ve birbirinin yerine geçebilen bir halk yaratmaktır. Bu bakımdan öğretmenlerin farklı etnik kökenden gelen öğrencilerin birbirlerini tanımaları, korumaları ve kendi kültürleri ile gurur duymalarını sağlayacak bir tutuma sahip olmaları gerekir (Barrington, 1981). Diğer yandan öğretmenlerin, çok kültürlü bir sınıf ortamında bulunan ve çeşitli yönlerden farklı olan öğrencilere, eşitlikçi pedagoji ilkelerine uygun davranışlar ortaya koymaları beklenir.

Öğretmen yeterlikleri, öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli biçimde yerine getirebilmek için tüm öğretmenlerde bulunması gereken bilgi, beceri, tutum ve değerleri kapsamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2008). Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), öğretmen yeterliklerini genel alan ve özel alan yeterlikleri olarak belirlemiş ve “öğrencilerin sosyal ve kültürel farklılıklarını dikkate alma” davranışını öğretmenlik mesleğinin genel yeterlikleri arasında saymıştır (MEB, 2006). Öz-yeterlik ise, “bireyin, belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip, başarılı olarak yapma kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısı” olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1997). Öz-yeterlik inançları, insanların kendilerini nasıl düşündüklerini, hissettiklerini, kendi kendilerini nasıl motive ettiklerini ve nasıl hareket edeceklerini etkiler (Bandura, 1995). Örneğin, Caprara, Barbaranelli, Steca ve Malone (2006) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin kişisel öz-yeterlik inançlarının, iş doyumlarını ve öğrencilerin akademik başarılarını etkilediğini doğrulamışlardır. Brownell ve Pajares (1999), benzer şekilde, öğretmenlerin kendi öğretim yeteneklerine ilişkin algılamalarının, davranış ve tutumlarını etkilediğini ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerden, farklı etnik kökenden gelen öğrencilerin birbirlerini tanımaları, korumaları ve kendi kültürleri ile gurur duymalarını sağlayacak bir tutuma sahip olması beklenir (Barrington, 1981). Öğretmenler İçin Çokkültürlü ve Akademik Yeterlikler’e göre, öğretmenlerin, kendini anlama, diğerlerinin kültürlerini anlama ve akademik-çokkültürlü yeterliklere sahip olması gerekmektedir (Washington, 2003; aktaran Başbay ve Kağnıcı, 2011). Kültürlerarası yeterlik, genel olarak, farklı kültürlerden olan kişilerle empati kurabilme, onların davranış ve düşüncelerini anlama, farklılık ve benzerlikleri ile onları kabul etmeyi anlatmaktadır (Eğinli, 2011).

Suriye’de yaşanan çatışmalar, bölgeye uzak-yakın birçok ülkeyi etkileyen çok büyük bir göçün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye coğrafi konumu nedeniyle mülteci göçünden en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu verilerine göre, Türkiye’de, 3 milyonu Suriyeli olmak üzere, toplam 4 milyon mülteci yaşamaktadır. Suriyeli çocukların 500 bini ilk ve orta öğretim okullarına devam etmektedir (Malkoç, 2017). Suriyeli ailelerin yoğun olarak bulundukları illerde hemen her okulda Suriye uyruklu çocuklarla karşılaşmak mümkündür. Farklı kültürlerin bir arada bulunduğu okullarda çokkültürlü sınıf ortamları oluşmaktadır. Çokkültürlü eğitim olgusu, Türkiye’nin temel güncel eğitim konuları arasında yer almaya başlamıştır. Bu nedenle, öğretmenlerin çokkültürlü yeterliklere sahip olmaları, çokkültürlü bir eğitim ortamı düzenleyebilmeleri açısından giderek daha çok önem kazanmaktadır.

Yabancı uyruklu öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda görev yapan öğretmenlerin çokkültürlü yeterliklerine ve demokratik değerlere ne düzeyde sahip oldukları önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira, öğretmenlerin hoşgörü, tutum ve davranışlarının öğrenciler üzerinde etkileri olduğu (Yeşil, 2002) bilinmektedir. Demokratik değerlere sahip olan bireyler, ayrımcılığın insan onurunu inciten sonuçları hakkında empati kurabilirler. Donnelly’e (2004) göre, öğretmenler sınıfta hoşgörüli bir ortam oluşturabilmek için demokratik değerlere sempati göstermeli, sınıfta ayrımcılığı ortadan kaldırarak ve herkese eşit konuşma imkânı sağlayarak öğrencilerine model olmalıdırlar (Kıroğlu, Elma, Kesten ve Egüz, 2012, s. 89). Banks (1987), öğretmenlerin, sınıfında farklı kültürlerden gelen öğrencilere önyargılı davranmaması, kültürlerine saygılı olması ve buna uygun yöntem ve teknikler kullanması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bakımdan, öğretmenlerin çokkültürlü bir sınıf ortamında kendilerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirebilmeleri, çokkültürlü eğitim yeterlikleri kazanmaları ve demokratik değerlere sahip olmaları ile yakından ilişkilidir. Bu açıdan, yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu okullarda görev yapan öğretmenlerin çokkültürlü yeterliklerine ve demokratik değerlere ne düzeyde sahip oldukları araştırmaya değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alanyazında ulaşılan araştırmalar incelendiğinde, Türkiye’de eğitim alanında çokkültürlülük ile ilgili çalışmaların son yıllarda hız kazandığı; ancak çokkültürlülükle ilgili çalışmaların ölçek geliştirme, çokkültürlülükle ilgili düşünce ve tutumlar üzerinde yoğunlaştığı (bk. Başbay ve Kağnıcı, 2011; Başarır, Sarı ve Çetin, 2014; Başarır, 2012; Cırık, 2014; Coşkun, 2012; Çoban, Karaman ve Doğan, 2010; Demircioğlu ve Özdemir, 2014; Karaçam ve Koca, 2012; Kaya ve Söylemez, 2014; Koçak ve Özdemir, 2015; Özdemir ve Dil, 2013; Polat, 2012; Subaşı, 2013; Toprak, 2008; Tortop, 2014; Türkan, Aydın ve Üner, 2016; Yavuz ve Anıl, 2010; Yazıcı vd., 2009; Yazıcı, Pamuk ve Yıldırım, 2016) görülmüştür. Çokkültürlülükle ilgili çalışmalar arasında, çokkültürlü yeterlik algıları ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı kaldığı (ör. Bulut ve Başbay, 2014; Cırık, 2014; Demir ve Başarır, 2013), okulunda yabancı uyruklu çocuk olan öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algılarını belirlemeye yönelik bir çalışmanın ise yapılmadığı görülmektedir.

Diğer yandan, öğretmen adayları ve öğretmenlerin demokratik değerleri ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok öğretmenlerin demokratik tutumları üzerinde yürütüldüğü (Aydemir ve Aksoy, 2010; Coşkun, 2011; Ercoşkun ve Nalçacı, 2008; Gömleksiz ve Kan, 2008; Gömleksiz ve Çetintaş, 2011; Güven, Kaya ve Aslan, 2014; Karahan, Sardoğan, Özkamalı ve Dicle, 2006; Meray, Kaymakçı ve Kılıçoğlu, 2011) demokratik değerler üzerinde ise az sayıda çalışmanın olduğu (bk. Akın ve Özdemir, 2009; Çermik, 2013; Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar, 2006; Oğuz, 2011; Uygun ve Engin, 2014; Yazıcı, 2011; Yılmaz, 2011) dikkat çekmiştir. Yapılan çalışmaların, sınıf yönetimi tarzları ile demokratik değerler (Yılmaz, 2011), demokratik tutumlar ile demokratik değerler (Karadağ vd., 2006), demokratik değerler ile öğretme öğrenme anlayışları (Oğuz, 2011) arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar olduğu anlaşılmaktadır. Ulaşılan araştırmalar arasında, demokratik değerler ile çokkültürlülük arasında bir ilişki olup olmadığını inceleyen bir araştırmaya ise rastlanmamıştır.

Yazıcı ve diğerleri (2009), uyarladıkları çokkültürlü eğitim tutum ölçeğinin farklılık ve demokratik tutum konularında geliştirilmiş ölçeklerle ilişkisinin araştırılması önerisinde bulunmuşlardır. Ülkemizde bulunan yabancı uyruklu öğrencilere hoşgörülü bir eğitim ortamının sağlanabilmesi, her şeyden önce, öğretmenlerin çokkültürlü algılarının yeterli olması ve demokratik değerlere sahip olmaları ile ilişkilidir. Yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerlerinin belirlenmesi ve aralarında bir ilişkinin olup olmadığının incelenmesi bu açıdan önemli görünmektedir. Zira, bu araştırma bulgularının yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim hakkından yararlanmalarına yönelik politikaların belirlenmesine ve bu yönde yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Diğer yandan, araştırmada ulaşılabilecek bulguların, öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimlerinin planlanması ve uygulanmasına veri sağlayacağı varsayılmaktadır. Bu açıdan bu araştırmada, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerleri arasında bir ilişkinin olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmış ve bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algı düzeyi nedir?
2. Yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin demokratik değerler düzeyi nedir?
3. Yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

## Yöntem

### *Araştırma Modeli*

Bu araştırmada, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırma ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. “Tarama modeli geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır ve bu modelde araştırmaya konu edilen durum olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 1995).

### *Evren ve Örneklem*

Araştırmanın evrenini, Trabzon, Rize, Giresun, Ordu ve Samsun il merkezlerinde yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği ilkokullarda görev yapan 1980 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Hangi okulda yabancı uyruklu öğrencilerin olduğu, okullar yöneticilerinden alınan bilgi ile belirlenmiştir. Örneklem ise bu illerdeki okullarda görev yapan sınıf öğretmenleri arasından gönüllülük ve yansızlık kuralına göre ölçeği doldurmayı kabul eden 499 sınıf öğretmeni araştırmanın örneklemi oluşturmuştur. Örneklemi oluşturan öğretmenlerin 251’i kadın (%50,3), 248’i erkek (%49,7) öğretmendir.

### *Veri Toplama Araçları*

Verilerin toplanmasında; öğretmenlerin çok kültürlü yeterlik algılarını belirlemek amacıyla Başbay ve Kağnıcı (2011) tarafından geliştirilen “Çok Kültürlü Yeterlik Algıları Ölçeği” ile öğretmenlerin demokratik tutumlarını belirlemek amacıyla Çermik (2013) tarafından geliştirilen “Demokratik Değerler Ölçeği” kullanılmıştır.

Çok kültürlü Yeterlik Algıları Ölçeği, Başbay ve Kağnıcı (2011) tarafından öğretim elemanlarının çok kültürlü “farkındalık”, “bilgi” ve “beceri” düzeylerini ölçmektedir. Ölçeğin farkındalık boyutu öğretmenlerin farklı kültürel yapılara yönelik tutumlarını yansıtan ifadelerden



oluşturmuştur. Bilgi boyutu, öğreticinin hem kendi hem de çevresindeki bireylerin kültürel özellikleri hakkında bilgi sahibi olma ve bilgiye ulaşma çabalarını içeren ifadelerden oluşmuştur. Beceri boyutu ise sınıf içi ve dışında bir öğreticinin çok kültürlülüğe ilişkin ortaya koyması beklenen becerileri yansıtan ifadelerden oluşmuştur. Ölçekte elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları, (1)farkındalık boyutunda 0,85; (2)bilgi boyutunda 0,87; (3)beceri boyutunda 0,91; ölçeğin tümü için ise 0,95'tir (Başbay ve Kağnıcı, 2011).

Ölçeğin alanda çalışan öğretmenlerle yapılacak araştırmalarda da kullanılabileceğini ileri sürmüştür (Başbay ve Kağnıcı, 2011). Bulut (2014), araştırmasında bu ölçeği kullanmak amacıyla, öncelikle ölçeğin öğretmenler için kullanılabilişliğine yönelik bir geçerlik ve güvenirlik çalışması yapmıştır. Bulut (2014) tarafından yapılan çalışmada, doğrulayıcı faktör analizinde, Ki-kare değeri 2263,72 ( $p < 0,001$ ) olarak bulunmuştur. Bulunan Ki-kare değeri beklenildiği gibi anlamlı çıkmıştır.  $X^2/d$  değeri 2,91; NNFI değeri 0,95; NFI değeri 0,93; CFI değeri 0,95 ve RMSEA değeri 0,068 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliğine yönelik yapılan hesaplamada ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı değeri farkındalık alt boyutu için 0,84, bilgi alt boyutu için 0,83, beceri alt boyutu için 0,84 ve ölçeğin tamamı için 0,93 bulunmuştur. Yapılan DFA sonuçları ve analizler sonucunda ölçeğin güvenilir ve geçerli olduğuna karar verilmiş ve ölçeği "öğretmenlerin çok kültürlü yeterlik algılarının incelenmesi" başlıklı tez çalışmasında kullanmıştır (Bulut, 2014).

Demokratik Değerler Ölçeği, Çermik (2013) tarafından geliştirilmiştir. Likert tipinde geliştirilen ölçekte beşli derecelendirme kullanılmıştır. Ölçek, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören toplam 1022 öğretmen adayına uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda, toplam 24 madde ölçek dışında tutulmuş, ölçek faktör analizi toplam 17 madde üzerinden yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda, Kaiser-Mayer Olkin (KMO) değeri 0,848 olarak bulunmuştur. Araştırmada kullanılan verilere ait Bartlett Sphericity test istatistiği ( $\chi^2 = 4971,442$ ;  $p < 0,05$ ) de anlamlı çıkmıştır. KMO değerinin 0,848 olması verilere faktör analizinin uygulanabilir olduğunu göstermiştir. Yapılan analizler sonunda ölçeğin tek boyutlu ve dört faktörlü bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Ölçeğin alt faktörleri; (1) hak arama, (2) farklılıklara saygı, (3) adalet ve (4) eşitlik olarak adlandırılmıştır. Birinci faktör varyansın %27,97'sini, ikinci faktör %12,90'ını, üçüncü faktör %7,74'ünü ve dördüncü faktör %6,36'sını ve 17 madde, toplam varyansın %54,97'sini açıklamaktadır. Faktör yük değerlerinin, dört faktör için de 0,40 ile 0,87 arasında olduğu görülmüştür. Ölçeğin tümüne ait Cronbach Alfa katsayısı 0,848 olarak tespit edilmiştir (Çermik, 2013). Bu araştırma için yapılan hesaplamada, Cronbach Alfa güvenirlik katsayı değeri hak arama boyutu için 0,90; farklılıklara saygı boyutu için 0,89; adalet boyutu için 0,91; eşitlik boyutu için 0,71; ölçeğin tümü için 0,94 bulunmuştur.

#### **Verilerin Analizi**

Araştırma verileri, Trabzon, Rize ve Giresun il merkezlerindeki okullardaki öğretmenlere ölçek formları bizzat araştırmacı tarafından dağıtılmış ve toplanmıştır. Samsun ve Ordu illerindeki okullara anketler posta yoluyla gönderilmiş ve öğretmenlere ulaşması sağlanmıştır. Öğretmenler tarafından doldurulan anketler yine posta yoluyla geri toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 15.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde, yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma gibi betimsel istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik tutumlar arasında bir ilişkinin olup olmadığına Pearson Korelasyon tekniği katsayısı ile bakılmıştır. Korelasyon analizlerinde elde edilen ilişkilerin kuvvetinin belirlenmesinde ise, 0,70–1,00 yüksek; 0,69–0,30 orta; 0,29–0,00 düşük aralıkları kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2002; Köklü, Büyüköztürk ve Çokluk Bökeoğlu, 2007). Veriler 0,05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

## Bulgular

Bu bölümde, verilerin analiz edilmesi ile elde edilen bulgular tablolar halinde düzenlenerek aşağıda sunulmuştur.

### 1. Sınıf Öğretmenlerinin Çokkültürlü Yeterlik Algılarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın, “Yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algıları ne düzeydedir?” alt problemine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

**Tablo 1.** Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devam Ettiği Okullarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Çokkültürlü Yeterlik Algılarına İlişkin Ortalamalar

Alt Faktörler	n	$\bar{X}$	SD	Dereceleme	Yorum
Farkındalık	499	3,85	,53	Katılıyorum	Yeterli
Bilgi	499	3,73	,67	Katılıyorum	Yeterli
Beceri	499	3,70	,55	Katılıyorum	Yeterli
Ölçeğin tamamı	499	3,77	,50	Katılıyorum	Yeterli

Tablo 1, sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik alt boyutlarına ilişkin aritmetik ortalamalarını göstermektedir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde en yüksek ortalamanın farkındalık faktörüne ait olduğu ( $\bar{X} = 3.85$ ), bunu sırasıyla bilgi ( $\bar{X} = 3.73$ ) ve beceri ( $\bar{X} = 3.70$ ) faktörleri izlemektedir. Ölçeğin tümüne ait aritmetik ortalama ise ( $\bar{X} = 3.77$ ) olarak gerçekleşmiştir. Bulgular, sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlikleri ile ilgili görüşleri “katılıyorum” düzeyinde benimsediklerini göstermektedir.

### 2. Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Değerlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın, “Yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin sahip oldukları demokratik değerleri ne düzeydedir?” alt problemine ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

**Tablo 2.** Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devam Ettiği Okullarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Değerlerine İlişkin Ortalamalar

Alt Faktörler	n	$\bar{X}$	SD	Dereceleme	Yorum
Hak arama	499	4,19	,69	Katılıyorum	Benimsiyor
Farklılıklara saygı	499	4,33	,69	Tamamen katılıyorum	Çok benimsiyor
Adalet	499	4,60	,63	Tamamen katılıyorum	Çok benimsiyor
Eşitlik	499	4,29	,70	Tamamen katılıyorum	Çok benimsiyor
Ölçeğin tamamı	499	4,34	,59	Tamamen katılıyorum	Çok benimsiyor

Sınıf öğretmenlerinin demokratik değerleri benimseme ile ilgili aritmetik ortalamaları tablo 2’de verilmiştir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde en yüksek ortalamanın adalet faktörüne ait olduğu ( $\bar{X} = 4,60$ ), bunu sırasıyla farklılıklara saygı ( $\bar{X} = 4,33$ ), eşitlik ( $\bar{X} = 4,29$ ) ve hak arama ( $\bar{X} = 4,19$ ) faktörleri izlemektedir. Ölçeğin tümüne ait aritmetik ortalama ( $\bar{X} = 4,34$ ) olarak gerçekleşmiştir. Bulgular, sınıf öğretmenlerinin demokratik değerlerle ilgili görüşleri hak arama boyutunda “katılıyorum” düzeyinde, adalet, farklılıklara saygı ve eşitlik boyutlarında “tamamen katılıyorum” düzeyinde benimsediklerini göstermektedir.

### 3. Sınıf Öğretmenlerinin Çokkültürlü Yeterlik Algıları İle Demokratik Değerleri Arasındaki İlişki İle İlgili Bulgular

**Tablo 3.** Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devam Ettiği Okullarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Çokkültürlü Yeterlik Algıları İle Demokratik Değerleri Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişkenler		2	3	4	5	6	7	8	9
Çokkültürlü Yeterlikler	1. Farkındalık	,71**	,49**	,25**	,42**	,34**	,33**	,87**	,38**
	2. Beceri	-	,65**	,28**	,41**	,34**	,32**	,93**	,39**
	3. Bilgi		-	,31**	,40**	,34**	,32**	,78**	,39**
Demokratik Değerler	4. Hak arama			-	,61**	,62**	,66**	,32**	,88**
	5. Farklılıklara saygı				-	,70**	,76**	,47**	,86**
	6. Adalet					-	,64**	,39**	,84**
	7. Eşitlik						-	,37**	,86**
	9. Çokkültürlülük							-	,44**
	9. Demokratik değer								-

N= 499 \* p< .01, \*\* p<.05

Tablo 3’de çokkültürlülüğün üç boyutu olan (1) farkındalık, (2) beceri ve (3) bilgi boyutlarının birbirleriyle ilişkileri incelendiğinde, “farkındalık” boyutunun beceri boyutu ile yüksek düzeyde olumlu ( $r=71$ ), “bilgi” boyutu ile orta düzeyde olumlu ( $r=49$ ) ilişki içinde olduğu görülmektedir. “Beceri” boyutu ile bilgi boyutu arasında orta düzeyde olumlu ( $r=65$ ) ilişki görülmektedir.

Demokratik değerlerin dört alt boyutu olan (1) hak arama, (2) farklılıklara saygı, (3) adalet, (4) eşitlik alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, “hak arama” ile “farklılıklara saygı” boyutları arasında ( $r=61$ ); “hak arama” ile “adalet” boyutları arasında ( $r=62$ ); “hak arama” ile “eşitlik” boyutları arasında ( $r=66$ ) orta düzeyde olumlu bir ilişki görülmektedir. Yine, “farklılıklara saygı” ile “adalet” ( $r=70$ ); “farklılıklara saygı” ile “eşitlik” boyutları arasında yüksek düzeyde olumlu; “adalet” ile “eşitlik” boyutları arasında ( $r=64$ ) orta düzeyde olumlu bir ilişki gözlenmektedir.

Çokkültürlü yeterlik alt boyutları ile demokratik değerler alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, tüm alt boyutlar arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. “Farkındalık” ile “farklılıklara saygı” ( $r=42$ ); “farkındalık” ile “adalet” ( $r=34$ ); “farkındalık” ile “eşitlik” boyutları arasında ( $r=33$ ) orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır. “Beceri” ile “farklılıklara saygı” ( $r=41$ ); “beceri” ile “adalet” ( $r=34$ ); “beceri” ile “eşitlik” boyutları arasında ( $r=32$ ) orta düzeyde olumlu bir ilişki gözlenmektedir. “Bilgi” ile “hak arama” ( $r=31$ ); “bilgi” ile “farklılıklara saygı” ( $r=40$ ); “bilgi” ile “adalet” ( $r=34$ ) ve “bilgi” ile “eşitlik” boyutları arasında ( $r=32$ ) orta düzeyde olumlu bir ilişki gözlenmektedir. “Farkındalık” ile “hak arama” ( $r=25$ ); “beceri” ile “hak arama” boyutları arasında ( $r=28$ ) düşük düzeyde olumlu bir ilişki görülmektedir. Genel olarak sınıf öğretmenlerinin çok kültürlük yeterlik algıları ile demokratik tutumları arasında ( $r=44$ ) orta düzeyde olumlu bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir.



## Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik tutumları ve bunlar arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin analiz sonucunda, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algılarının “farkındalık” boyutu ile ilgili görüşleri “katılıyorum” düzeyinde ( $\bar{X} = 3.85$ ) benimsedikleri tespit edilmiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin farklı kültürel yapılaraya yönelik tutumlarını yansıtan “farkındalık” düzeylerinin yeterli olduğunu göstermektedir. Bundan hareketle, öğretmenlerin farklı kültürlere ait değer ve tutumları benimseme, kültürlerin korunması gerektiğine inanma, farklı kültürlere mensup öğrencilerle iletişim kurmanın kendisine rahatsızlık vermediğini düşünme, öğrencilerin kültürel açıdan birbirinden üstün ya da zayıf olmadıklarını düşünme vb. konularda farkındalık düzeylerinin yeterli olduğu sonucuna varılmıştır.

Yine sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algılarının “bilgi” boyutu ile ilgili görüşleri “katılıyorum” düzeyinde ( $\bar{X} = 3.73$ ) benimsedikleri gözlenmiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin, öğreticinin hem kendi hem de çevresindeki bireylerin kültürel özellikleri hakkında bilgi sahibi olma ve bilgiye ulaşma çabalarını içeren bilgi boyutu ile ilgili bilgi düzeylerinin yeterli olduğunu göstermektedir. Bundan hareketle, öğretmenlerin öğrencilerin kültürel özellikleri hakkında bilgi sahibi olma, farklı cinsel yönelimler konusunda bilgi sahibi olma, farklı kültürlere mensup öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği bilme, farklı dini inançlar hakkında bilgi sahibi olma vb. konularında bilgi düzeylerinin yeterli olduğu anlaşılmıştır.

Benzer biçimde, sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü yeterlik algılarının “beceri” boyutu ile ilgili görüşleri “katılıyorum” düzeyinde ( $\bar{X} = 3.70$ ) benimsedikleri saptanmıştır. Bu bulgu, öğretmenlerin sınıf içi ve dışında bir öğreticinin çok kültürlülüğe ilişkin ortaya koyması beklenen becerileri yansıtan “beceri” boyutu ile ilgili ifadeleri benimseme düzeylerinin yeterli olduğuna işaret etmektedir. Bu bulgudan hareketle, öğretmenlerin öğretme ve öğrenme sürecini farklı kültürleri içerecek yapıda oluşturmaya özen gösterme, yeni bilgileri öğrencilerin kültürel özelliklerini dikkate alarak sunma, öğrencilerini derste kendi kültürlerinden örnekler vermeleri için cesaretlendirme, grup çalışmalarında farklı kültürlerden gelen bireylerin birlikte çalışmalarını destekleme vb. konularda beceri düzeylerinin yeterli olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada ulaşılan bu bulgular, diğer araştırmalarda elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Örneğin, Cırık (2014) ilkökul öğretmenleri üzerine yaptığı çalışmada, ilkökul öğretmenlerinin çok kültürlülük yeterlik algılarının alt boyutları ile ilgili farkındalıklarının yeterli olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bulut ve Başbay (2014), yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin çokkültürlü yeterliklerini ve alt boyutları olan farkındalık, bilgi, becerini yeterli algıladıkları anlaşılmıştır. Başarır (2012), öğretmen adayları üzerinde yaptığı çalışmada, adayların çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin ve öz-yeterlik algılarının yüksek düzeyde olduğu bulgusunu elde etmiştir. Benzer diğer araştırmalarda ulaşılan bulgular bu araştırmada elde edilen bulguları destekler niteliktedir (bk. Başarır, 2012; Coşkun, 2012; Toprak, 2008; Polat, 2012; Kaya ve Söylemez, 2014; Yazıcı ve diğerleri, 2009). Araştırmalarda ulaşılan bulgular, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çokkültürlülük konusunda kendilerini “yeterli” gördükleri göstermektedir. Öğretmen adaylarının çokkültürlülük açısından kendilerini yeterli düzeyde görmeleri, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda çokkültürlü eğitim ortamı sağlama yeterliği açısından olumlu bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim alanında bir eğitim almamalarına rağmen çokkültürlü yeterlik algılarının olumlu olmasına ise Türk kültüründe var olan misafirperverlik, merhamet, hoşgörü ve ihtiyaç sahiplerine yardım gibi değerlerin bir etkisi olmuş olabilir. Nitekim çokkültürlülüğü Türk kültüründe önemli bir değer olarak gören Tonbuloğlu, Aslan ve Aydın (2014, s. 67), “gerek dinsel kaynaklar, gerekse milli kültür kaynakları dikkate alındığında, çokkültürlülüğün Türk kültürünün genlerinde bulunduğu” çıkarımında bulunmaktadır. Bununla birlikte, farklı

kültürlerden öğrencilerin bulunduğu okul ve sınıf ortamlarında öğretmenlerin çok kültürlü bir eğitim ortamı hazırlayabilmeleri için çokkültürlü yeterlik algılarının çok daha yüksek düzeyde olması beklenir. Ancak bu araştırma sonucunda da elde edildiği gibi, öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algılarının “çok yeterli” düzeyinde olmadığı anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik açısından kendilerini “çok yeterli” görmemelerinin nedeni ise hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimlerinde çokkültürlülükle ilgili bir eğitim almamalarından kaynaklanmış olabilir. Bu konuda öğretmen ve öğretmen adaylarına verilecek bir eğitim çokkültürlü yeterlik algılarını yükseltebilir. Zira, çokkültürlü eğitim almanın, çokkültürlü yeterlik kazanmada en etkili yöntem olarak görülmektedir (Eğinli, 2011). Nitekim, Valentin (2006) yaptığı çalışmada, çokkültürlü eğitimle ilgili bir eğitim alan öğretmen adaylarının kültürel farklılıklara karşı tutum inanç ve söylemlerinde olumlu düzeyde değişiklikler olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Öğretmen adayları, demokratik değerlerin hak arama boyutu ile ilgili görüşleri “katılıyorum” düzeyinde; adalet, farklılıklara saygı ve eşitlik boyutlarında yer alan görüşleri ise “tamamen katılıyorum” düzeyinde benimsemişlerdir. Öğretmenlerin, demokratik değerlerin adalet boyutu ile ilgili görüşlere yüksek düzeyde ( $\bar{X}$  =4.60) katılım gösterdikleri, hak arama boyutu ile ilgili görüşlere ise daha düşük düzeyde ( $\bar{X}$  =4.19) katılım göstermişlerdir. Demokratik değerlerin adalet boyutu; demokratik haklardan yararlanma, adalet olmadan ilerlemenin olmayacağı, adalet ilkesinin herkese eşit bir şekilde uygulanması ve demokrasinin hukuksal güvenceye bağlı olarak işlemesi ile ilgili maddeleri içermektedir. Hak arama boyutu ise, kararları hür iradeyle alma, kişinin statüsü yüksek olsa bile düşüncelerini benimsemediğinde itiraz etme cesareti gösterme, gruba ters bile olsa düşüncelerini cesaretle söyleme, haksızlığa uğradığında asla sineye çekmeme, haksızlığa uğradığında hakkını almak için sonuna kadar mücadele etme ve hak arama mücadelesinde yılmınlığa düşmeme ile ilgili maddeleri içermektedir. Öğretmenler, demokratik değerlerin adalet, farklılıklara saygı ve eşitlik boyutu ile ilgili görüşleri daha yüksek düzeyde benimserken, hak arama ile ilgili görüşleri daha düşük düzeyde benimsedikleri anlaşılmaktadır. Bu bulgu, benzer diğer araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Örneğin, Yazıcı (2011), Akın ve Özdemir (2009) ve Yılmaz (2011), yaptıkları araştırmalarda, öğretmen ve öğretmen adaylarının yüksek demokratik değerlere sahip oldukları bulgusuna ulaşmışlardır. Burada öğretmenlerin adalet değerini hak arama, farklılıklara saygı ve eşitlik boyutlarından daha yüksek düzeyde benimsemeleri, Türk toplumunun adalet duygusuna çok fazla önem vermelerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Araştırmada, öğretmen adaylarının çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerleri arasında genel olarak olumlu yönde, orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. En yüksek ilişkinin demokratik değerlerin “farklılıklara saygı” boyutu ile çokkültürlü yeterlik algılarının “farkındalık”, “beceri” ve “bilgi” boyutları arasında olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, Spiecker ve Steutel’in (2001), demokrasi ve çokkültürlü bakış açıları arasında bir benzerlik olduğu düşüncesini doğrulamaktadır. Buna göre, sınıf öğretmenlerinin demokratik değerlerin farklılıklara saygı boyutu ile ilgili olumlu görüşleri arttıkça çokkültürlü yeterlik algılarının farkındalık, beceri ve bilgi boyutu ile ilgili yeterlik algı düzeyleri de artmaktadır. Bundan hareketle, çokkültürlü bir toplumda, öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algılarının yüksek olmasının öğretmenlerin demokratik değerleri benimsemesi ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum, öğretmenlerin demokratik değerleri yükseldikçe çokkültürlü yeterlik algılarının da yükseldiği, demokratik değerleri düştükçe çokkültürlü yeterlik algılarının da düştüğü şeklinde yorumlanabilir. Diğer yandan, bu araştırmada, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin kendilerini çokkültürlülükle açısından yeterli görmeleri ve demokratik değerleri yüksek düzeyde benimsemeleri, farklı kültürlerin olduğu ülkemizde, saygı ve hoşgörünün gelişip yerleşmesi açısından önemli bir durum olarak görülebilir.

Sonuç olarak, yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çok kültürlü yeterlik algıları açısından kendilerini yeterli buldukları ve demokratik değerleri yüksek düzeyde benimsedikleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değerleri arasında olumlu yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan hareketle şu öneriler geliştirilebilir: Çokkültürlü bir toplumda, çokkültürlü bir eğitimin sunulmasında öğretmenlerin önemli rolleri vardır. Bu konuda, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının bilinçlendirilebilmesi için her şeyden önce çokkültürlü bakış açısına ve demokratik değerlere sahip olmaları; bununla birlikte, yabancı uyruklu öğrencilerin veya diğer yabancı uyruklu çocukların bulunduğu okullarda öğrenme ortamlarının demokratik değerlere dayalı olarak düzenlenmesi gerekir. Öncelikle yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu okullardaki öğretmenlere çok kültürlü eğitim ortamında sahip olmaları gereken tutum ve değerler ile kullanmaları gereken yöntem ve tekniklerle ilgili hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ve demokratik değerlerle ilgili hizmet öncesi eğitimlerinde gerekli bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılması yönünde çalışmalar başlatılabilir. Bu kapsamda, öğretmen yetiştiren programlara, özellikle çokkültürlü öğretmen yeterliklerini kazandıracak, ilave dersler konabilir ve diğer derslerin içine çokkültürlü eğitimle ilgili konular eklenebilir. Yükseköğretim kurumlarında ve öğretmenler arasında, çokkültürlü eğitim konusunda proje çalışmaları yürütülmesi teşvik edilebilir. Diğer yandan, öğretmenlik uygulamaları kapsamında, aday öğretmenlere yabancı uyruklu öğrencilerin bulundukları okulları ziyaret etme, sınıflarda gözlem yapma ve etkinlikler düzenleme yoluyla farkındalık, demokratik tutum kazandırılabilir. Yabancı uyruklu öğrencilerin yoğunlaştığı okullarda görev yapan öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ve demokratik değerleri konularında nitel araştırma desenine dayalı aksiyon araştırmaları yapılabilir.

### Kaynakça

- Abdullah, A. (2010). *Examining pre-service teachers' understanding of multicultural education* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of Toledo. 25 Mayıs 2017 tarihinde <http://utdr.utoledo.edu/theses-dissertations/772> adresinden erişildi.
- Akın, U. ve Özdemir, M. (2009). Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 183-198.
- Anderson, N. B. (2000). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. *American Psychologist*, 58(5), 377-402.
- Aydemir, H. ve Aksoy, N. D. (2010). Eğitim fakültesi öğrencilerinin demokratik tutumlarının bazı değişkenlerle ilişkisi: Malatya örneği. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 265-279
- Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Banks, C. A. M. ve Banks, J. A. (1995). Equity pedagogy: An essential component of multicultural education. *Theory into Practice*, 34(3), 152-158.
- Banks, J. A. (1987). The social studies, ethnic diversity and social change. *The Elementary School Journal*, (Special Issue: Social Studies), 87(5), 531-543.
- Banks, J. A. (1991). *Teaching strategies for ethnic studies*. Boston: Allyn & Bacon.
- Banks, J. A. (1993). Multicultural education: Historical development, dimensions, and practice. *Review of Research in Education*, 19, 3-49.
- Banks, J. A. (Ed.). (2009). *The Routledge international companion to multicultural education*. New York, NY: Routledge.
- Barrington, J. M. (1981). From assimilation to cultural pluralism: A comparative analysis. *Comparative Education*, 17(1), 59-69.
- Başarır, F. (2012). Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin ve öz-yeterlik algılarının değerlendirilmesi (Erciyes Üniversitesi Örneği) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Başarır, F., Sarı, M. ve Çetin, A. (2014). Öğretmenlerin çok kültürlü eğitim algılarının incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(2), 91-110
- Başbay, A. ve Kağnıcı, Y. (2011). Çok kültürlü yeterlik algıları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 199-212
- Bennett, C. (2001). Genres of research in multicultural education. *Review of Educational Research*, 71(2), 171-217.
- Blair, H. (2003). Jump-starting democracy: Adult civic education and democratic participation in three countries. *Democratization*, 10(1), 53-76.
- Brownell, M. T. ve Pajares, F. (1999). Teacher efficacy and perceived success in mainstream in gstudents with learning and behavior problems. *Teacher Education and Special Education*, 22(3), 154-164.
- Bulut, C. (2014). Öğretmenlerin çok kültürlü yeterlik algılarının incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Bulut, C. ve Başbay, A. (2014). Öğretmenlerin çok kültürlü yeterlik algılarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 957-978.
- Büyükdüvenci, S. (1990). Demokrasi, eğitim ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 583-597
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Steca, P. ve Malone, P. S. (2006). Teachers' self-efficacy beliefs as determinants of job satisfaction and students' academic achievement: A study at the school level. *Journal of School Psychology, 44*(6), 473-490.
- Cırık, T. (2014). *İlkokul öğretmenlerinin çok kültürlü yeterlik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Coşkun, M. K. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi, 15*(46), 65-73.
- Coşkun, M. K. (2012). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime yönelik tutumları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (34)*, 33-44.
- Çermik, H. (2013). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ve bu değerlerin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *NWSA: Education Sciences, 8*(2), 261-274.
- Çoban, A. E., Karaman, N. G. ve Doğan, T. (2010). Öğretmen adaylarının kültürel farklılıklara yönelik bakış açılarının çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi, 10*(1), 125-131.
- Davies, L. (1999). Comparing definitions of democracy in education L. *Compare: A Journal of Comparative and International Education, 29*(2), 127-140.
- Demir, S. ve Başarır, F. (2013). Çok kültürlü eğitim çerçevesinde öğretmen adaylarının özyeterlik algılarının incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies, 6*(1), 609-641.
- Demircioğlu, E. ve Özdemir, M. (2014). Pedagojik formasyon öğrencilerinin çok kültürlü eğitime yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi, 15*(1), 211-232.
- Donnelly, C. (2004). Constructing the ethos of tolerance and respect in an integrated school: The role of teachers. *British Educational Research Journal, 30*(2), 263-27.
- Doytcheva, M. (2009). *Çokkültürlülük* (T. Akıncılar Onmuş, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eğimli, A. T. (2011). Kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında kültürel farklılık eğitimlerinin önemi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(35), 207-213.
- Ercoşkun, M. H. ve Nalçacı, A. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının empatik beceri ve demokratik tutumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 180*, 204-215.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji* (C. Güzel, Ed.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gömlüksiz, M. N. ve Çetintaş, S. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*, 1-14.
- Gömlüksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2008). Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi örneği). *Milli Eğitim, 178*, 44-64.
- Güven, A., Kaya, R. ve Aslan, H. (2014). Tarih öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research, 12*, 17-30.
- Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Walrath, D. ve McBride, B. (2008). *Kültürel antropoloji* (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Karaçam, M. Ş. ve Koca, C. (2012). Beden eğitimi öğretmen adaylarının çok kültürlülük farkındalıkları. *Spor Bilimleri Dergisi, 23*(3), 089-103.
- Karadağ, E., Baloğlu, N. ve Yalçinkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi, 4*(12), 65-82.
- Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Özkamalı, E. ve Dicle, A. N. (2006). Öğretmen adaylarında demokratik tutum, nevrotik eğilimler ve kendini gerçekleştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*, 149-158.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Alkım Yayınevi.



- Kaya, Y. ve Söylemez, M. (2014). Öğretmenlerin çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 128-148.
- Kıncal, Y. R. (2007). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kıroğlu, K., Elma, C., Kesten, A. ve Egüz, Ş. (2012). Üniversitede demokratik bir değer olarak hoşgörü. *Journal of Social Studies Education Research*, 3(2), 86-104.
- Koçak, S. ve Özdemir, M. (2015). Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime yönelik tutumlarında kültürel zekânın rolü. *İlköğretim Online*, 14(4), 1352-1369.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. ve Çokluk Bökeoğlu, Ö. (2007). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kymlicka, W. (2003). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford: Clarendon Press.
- Malkoç, Ş. (2017). *Açılış konuşması*. IV. Uluslararası Ombudsmanlık Sempozyumu: Göç ve Mülteciler, Kamu Denetçiliği Kurumu. 21 Haziran 2017 tarihinde <https://www.ombudsman.gov.tr/adresinden-erişildi>.
- Merey, Z., Kaymakçı, S. ve Kılıçoğlu, G. (2011). Öğrenci konseyi seçimlerinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik tutumları (Gazi üniversitesi örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 41(191), 191-208.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). *Öğretmen yetiştirme ve eğitimi genel müdürlüğü. Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2008). *Öğretmenlik yeterlikleri, öğretmenlik mesleği genel ve özel alan yeterlikleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Moller, J. (2006). Democratic schooling in Norway: Implications for leadership in practice. *Leadership and Policy in Schools*, 5(1), 53-69.
- Oğuz, A. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile öğretme öğrenme anlayışları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(22), 139-160.
- Özdemir, M. ve Dil, K. (2013). Öğretmenlerin çok kültürlü eğitime yönelik tutumları: Çankırı ili örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 215-232.
- Polat, S. (2012). Okul müdürlerinin çok kültürlülüğe ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42), 334-343.
- Spiecker, B. ve Steutel, J. (2001). Multiculturalism, pillarization and liberal civic education in the Netherlands. *International Journal of Educational Research*, 35, 293-304.
- Subaşı, Ş. (2013). *Teacher candidates' preparedness for teaching in multicultural classrooms in the Viennese context* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tonbuloğlu, B., Aslan, D. ve Aydın, H. (2014). Türk eğitim sisteminin çok kültürlülük bağlamında analizi ve öneriler. *Eğitime Bakış*, 10(29), 67-72.
- Toprak, G. (2008). *Öğretmenlerin çok kültürlü tutum ölçeği'nin güvenirlik ve geçerlik çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Tortop, H. S. (2014). Öğretmen adaylarının üstün yetenekli ve çok kültürlü eğitime ilişkin tutumları. *Journal of Gifted Education Research*, 2(2), 16-26.
- Türk Dil Kurumu. (2015). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkan, A., Aydın, H., ve Üner, S. S. (2016). The relationship between Turkish teacher candidates' attitudes toward multicultural education and their epistemological beliefs. *Elementary Online*, 15(1), 148-159.
- Uygun, S. ve Engin, G. (2014). Temel demokratik değerler ölçeği: bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5).
- Valentin, S. (2006). Addressing diversity in teacher education programs. *Education*, 127(2), 196-202.

- Yavuz, G. ve Anıl, D. (2010). Öğretmen adayları için çok kültürlü eğitime yönelik tutum ölçeği: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11-13, 1056-1062.
- Yazıcı, F., Pamuk, A. ve Yıldırım, T. (2016). Tarih öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve yurtseverlik tutumları arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 11(9).
- Yazıcı, K. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 165-178.
- Yazıcı, S., Başol, G. ve Toprak, G. (2009). Öğretmenlerin çok kültürlü eğitim tutumları: Bir güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 229-242.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yılmaz, K. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin sınıf yönetimi tarzları ile demokratik değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Journal of Values Education*, 9(21).